

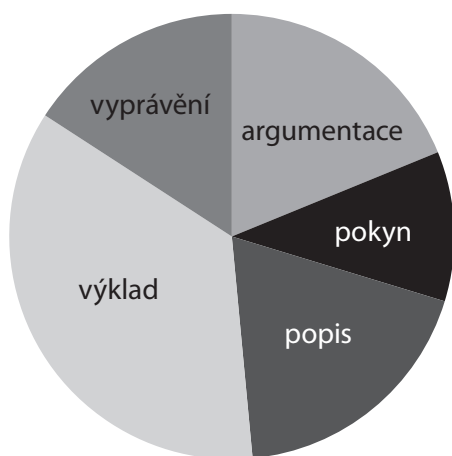
Již stručná národní zpráva o šetření PISA 2009 (Palečková, Tomášek, & Basl, 2010) upozornila, že čeští žáci selhávali zejména tehdy, když měli uplatnit skupinu dovedností, která je shrnuta pod označení *zhodnocení textu*. Konkrétně v případě otázek vyžadujících vyhledání informací byly jen 3 z 23 otázek řešeny hůře než mezinárodní průměr a u otázek vyžadujících celkové porozumění textu a jeho interpretaci bylo 12 z 53 otázek horších než průměr. Naproti tomu tam, kde bylo požadováno *zhodnocení textu*, dopadlo hůře 14 z 25 otázek. Obdobné výsledky jako naši žáci měli školáci ze Slovenska, Bulharska, Srbska, Černé Hory, Slovinska, Ruské federace. Zcela opačný poměr mezi oblastmi čtenářských dovedností mají anglicky mluvící země. Protože ale často jazykově spřízněné země mívají i blízkou kulturu a historii, je velmi obtížné rozpoznat, zda takovéto odlišnosti ve výsledcích souvisí spíše s charakterem určitého jazyka nebo skupiny jazyků, či se zavedenou školskou praxí.

Každopádně bychom tedy měli ve škole věnovat pozornost úlohám, které při práci s textem „po čtenářích vyžadují, aby při srovnávání informací, porovnávání rozdílů a tvorbě hypotéz zapojili též své vlastní zkušenosti či znalosti... , aby si vytvořili úsudek a čerpali při tom z úrovní přesahujících daný text“ (*Koncepční rámeček*, 2013, s. 25). Tyto úlohy mnohdy kladou důraz na produkční schopnosti žáka, který si musí úsudek nejen vytvořit, ale také ho písemně vyjádřit. Jak se s rozmachem nových médií zvyšuje dostupnost informací a usnadňuje jejich vyhledání v textu, bude narůstat význam schopnosti informace hodnotit po formální a obsahové stránce.

KTERÉ TEXTY JSOU PROBLEMATICKÉ?

V tabulce 1 rovněž vidíme, že čeští žáci si neuměli poradit stejně dobře s různými žánry textu. Šetření PISA totiž nepromýšlí složení testu jen z hlediska vyžadovaných dovedností, ale také podle různých parametrů textů, s nimiž se v úloze pracuje.

Graf 2: Zastoupení různých žánrů výchozích textů podle počtu k nim vztahených otázek

Podle **formy** se výchozí texty dělí na souvislé a nesouvislé. K *souvislým* textům se v šetření PISA 2009 vztahovalo 67 otázek. Texty, v nichž hrají důležitou roli různé obrázky, grafy a schémata, jsou označovány jako *nesouvislé* (těch se týkalo 27 otázek). V několika případech se jedná o kombinaci souvislého a nesouvislého textu (7 otázek). Již Palečková, Tomášek a Basl (2010) upozornili, že čeští žáci si o něco hůře vedli při práci s texty nesouvislými. Tento rozdíl nebyl příliš velký, spíše bylo zajímavé, že si dříve čeští žáci s nesouvislými texty poradili lépe než se souvislými. Podobně dopadli např. žáci ze Slovenska, Slovinska, Maďarska, Itálie nebo Řecka. Naopak lepší výsledky v nesouvislých textech měla většina anglicky, německy a francouzsky mluvících zemí. Nesouvislé texty obsahují tabulky, grafy, schémata a nákresy, s nimiž se u nás žáci zpravidla setkávají v jiných vyučovacích předmětech, než je český jazyk a literatura, od nichž se rozvoj čtenářských dovedností primárně očekává. Ukazuje to na poněkud odlišné chápání čtenářské gramotnosti ve vzdělávacích systémech různých zemí

a možná i na určitou mezeru v našem kurikulu, kde je odpovědnost za rozvoj čtenářských dovedností poněkud jednostranně spojována s výukou mateřského jazyka. Bez aktivního zapojení učitelů dalších aprobací pravděpodobně nelze dosáhnout vysoké úrovně čtenářské gramotnosti v mezinárodně přijímaném pojetí.

Do jisté míry to potvrzuje i skutečnost, že čeští žáci zvládli nejlépe texty obsahující děj – *vyprávění*, a tedy blízké textům, s nimiž se pracuje ve výuce literatury. Texty jsou totiž klasifikovány také podle žánru (viz graf 2) do pěti kategorií: výklad (36 otázek), argumentace nebo polemika (19 otázek), popis (19 otázek), vypravování (16 otázek) a instrukce či pokyny (11 otázek). Relativně dobře zvládnutým žánrem je i výklad, s ním se čeští školáci přirozeně setkávají v učebnicích a obdobných zdrojích. Hůře uspěli dospívající v otázkách vztahujících se k argumentačním textům, popisům a pokynům.

V testu však byla i úloha, která obsahovala *text složený* (multiple), tedy vytvořený z textů původně nezávisle napsaných, a právě v ní se českým školákům zvláště nedařilo. Jedna úloha s pěti otázkami samozřejmě není dostatečným podkladem pro zobecnění. V testu, kde žáci pracovali s textem na papíře, jsou složené texty sice zastoupeny jen okrajově, ale ve verzi šetření pracující s elektronickými texty naopak převládají (jde až o 70 % otázek). Situace více různých textů je zřejmě pro nová média typická. Pokud by byl správný signál, že si čeští žáci se složenými texty kombinujícími více zdrojů neporadí, mohli bychom mít v budoucnu o problému více.